

H4V VIERASSANAT JA -NIMET, JOHD.

(päivitelty 25.11.2023)

H4 HEPREA KIELIOPPI <https://gen.fi/h4.html>

H4V VIERASSANAT <https://gen.fi/h4v.html>

H4V Vierassanat ja -nimet, johd.
<https://gen.fi/h4v-johd.html>

SISÄLLYSLUETTELO (luonnos)

0. Dokumentteja
1. Johdanto
2. Lainasanat (NHL)
3. Vierassanat (FW)
4. Vierasnimet (FN)
5. Lainasanat ktiv male
6. Vierassanat ktiv male
7. Vierasnimet ktiv male

0. DOKUMENTTEJA

H Heprea, sivukartta

<https://gen.fi/h-sivukartta.html>

Academy of the Hebrew Language (Heprean kieliakatemia) (AHL)

<https://hebrew-academy.org.il/>

Academy of the Hebrew Language (vokalisoimaton kirjoitus, ktiv male) (AHL)

<http://hebrew-academy.org.il/wp-content/uploads/Klaley-Ktiv-Male.pdf>

Academy of the Hebrew Language (siirtokirjoitus, ta'atik loazit) (AHL)

<https://hebrew-academy.org.il/wp-content/uploads/taatik-loazit-2020.pdf>

Glinert, Lewis: Modern Hebrew. An Essential Grammar. 4th Ed. Routledge 2016

Klein, Ernest: A Comprehensive Etymological Dictionary
of the Hebrew Language. Macmillan 1987 (Klein)

https://www.sefaria.org/Klein_Dictionary?lang=bi

Milon Ariel Hamakif. Korim 2007

Milon Even-Shoshan. Vol. 1–6. Hamilon Hechadash 2003 (EShM)

Pitkäranta, Reijo: Suomi–latina–suomi-sanakirja. 6. painos. Gaudeamus 2018

1. JOHDANTO

Hepreaan on lainattu sanoja muista kielistä jo Tanachin kirjoittamisen aikaan. Tässä dokumentissa käsitellään vain nykyheprean aikakautena eli 1880-luvulta alkaen lainattuja sanoja sekä vierassanoja ja -nimiä.

- lainasanat NHL (New Hebrew Loanword)
- vierassanat FW (Foreign Word)

- vierasnimet FN (Foreign Name)

Allekirjoittaneen tuottamissa dokumenteissa pyritään seuraamaan Heprean kieliakatemia ohjeita. Kieliakatemia on julkaissut viimeisimmän laajan päivityksen vokalisoimattoman tekstin (ktiv male) kirjoitusohjeisiin toukokuussa 2017. Siirtokirjoituksen eli vierassanojen ja -nimien osalta viimeisimmät ohjeet ovat vuodelta 2020.

Heprean siirtokirjoituksessa eli transkriboinnissa siirretään lähtökohtaisesti aina äännteitä, ei siis kirjoitettuja kirjaimia (translitterointi). Sillä, miten nimi tai sana lähdekielessä kirjoitetaan, ei ole merkitystä: hepreaan siirretään lausuttu muoto – ainakin periaatteessa.

Hepreaksi kirjoitettu vierasnimi (FN) tulisi lausua samalla tavalla, kuin se on lausuttu lähdekielessä, heprean kirjoitusasusta riippumatta. Käytännössä heprean kirjoitusasu kuitenkin vaikuttaa ääntämiseen erityisesti vanhemmissa nimissä.

Monissa muunkielisissä sanoissa ja nimissä on vakiintunut vuosikymmenten aikana konsonanttien osalta varhaisempia kirjoitustapoja. Vokalisoinnin osalta uusia sääntöjä sovelletaan myös näihin.

Vierassanoissa ja -nimissä voidaan käyttää geresh- eli heittomerkkikirjaimia. Geresh-kirjaimiin ei merkitä dagesh kal -pistettä. Dagesh chazak -piste merkitään niihin normaalien sääntöjen mukaan.

״ gimel–geresh (dʒ-äänne, engl. jeans)

״ dalet–geresh (ð-äänne, engl. this)

״ zain–geresh (ž-äänne, ransk. Geneve, Jean)

״ chet–geresh (h-äänne, esp. Juan, nykykreik. χάρης suosio, armo)

״ tsadi–geresh (tʃ-äänne, engl. Churchill)

״ tav–geresh (θ-äänne, engl. thick)

Muiden konsonanttiäänteiden siirtäminen hepreaan:

H4V Vierassanojen ja -nimien konsonantit
<https://gen.fi/h4v-konsonantit.html>

2. LAINASANAT (NHL)

Nykyhepreaa lukevan, kuuntelevan tai tuottavan ei tarvitse yleensä erikseen opetella heprealaistettuja lainasanoja eli NHL (New Hebrew Loanword) -sanoja: ne kirjoitetaan, taivutetaan, painotetaan ja lausutaan pääosin heprealaisittain.

Sanan muunkielinen alkuperä tulee esille lähinnä etymologisessa tarkastelussa, sanojen kolmikirjaimisissa juurissa ja niihin liittyvässä hengellis–teologisessa Kristus-saarnassa.

Lainasana (NHL) voi erota heprealaisesta sanasta kuitenkin seuraavasti:

- siinä voi olla äng-äänne (ה)
- sanan keskellä voi olla kaksi mykkää shva-merkkiä (shva nach); heprealaisissa sanoissa jälkimmäinen ääntyy
- propretonic reduction -sääntöä ei yleensä sovelleta, ts. sanan vartalo taivutettaessa pysyy muuttumattomana

Lainasanoihin kuuluu esimerkiksi ns. vanhoja kansallisuusnimiä ja niihin liittyviä kielten nimiä.

H4C Maat, asukkaat ja kielet, johd.
<https://gen.fi/h4c-maat-johd.html>

Lisäksi on huomattava joukko arameasta tai arabiasta lainattuja sanoja, joissa voi olla sama kolmikirjaiminen juuri kuin hepreassa.

Esimerkkejä lainasanoista:

אַנְגְּלִי

אַנְגְּלִי אַנְגְּלִיָּה אַנְגְּלִים אַנְגְּלִיּוֹת

angli (vanha) kansallisuussubst. NHL (lat. *Anglus*)
 englantilaismies, -nainen

אַנְגְּלִי אַנְגְּלִיִּים אַנְגְּלִית אַנְגְּלִיּוֹת

kansallisuusadj. NHL englantilainen

בּוֹל

mask. NHL (arab.) postimerkki

בּוֹלִים mon.

גֵּרְמָנִי

גֵּרְמָנִי גֵּרְמָנִיָּה גֵּרְמָנִים גֵּרְמָנִיּוֹת

(vanha) kansallisuussubst. NHL (lat. **Germanus** [-ā-])

saksalaismies, -nainen

גֵּרְמָנִי גֵּרְמָנִית גֵּרְמָנִיִּים גֵּרְמָנִיּוֹת

kansallisuusadj. NHL saksalainen

כְּרֵסָה

fem. NHL (BA כְּרֵסָא) nojatuoli

כְּרֵסָאוֹת / כְּרֵסוֹת

פִּתָּה

fem. NHL (aram. פִּתָּא) pitaleipä

פִּתּוֹת mon.

פִּתַּח hepr./aram. olla avoin

רוֹסִית

fem. NHL (lat. **Russus** mask. venäläinen) venäjän kieli

Puhekielessä tutuimmat vierassanat (FW) voivat "liukua" lainasanoiksi (NHL) eli niitä aletaan taivuttaa painottaa heprealaisittain.

בַּנְק

mask. FW/NHL (ransk. banque < ital. banco)

בַּנְקִים mon.

וּבַנְק \ וּבַנְק

בְּבַנְק \ בְּבַנְק

• "pankissa" sanotaan puhekielessä yleensä בְּבַנְק

מוֹזֵאוֹן

mask. FW/NHL (kreik. Μουσείον Muuseion) museo

מוֹזֵאוֹנִים mon.

מִלְיוֹן

mask. FW/NHL (ransk. million < ital. mil(1)ione) miljoona

מִלְיוֹנִים mon.

3. VIERASSANAT (FW)

Muista kielistä nykyhepreaan lainatuista sanoista valtaosa on vierassanoja (FW Foreign Word). Vierassanoissa paino on yleensä sillä tavulla, missä se on lähdekielellä – useimmiten muualla kuin lopussa.

Vierassanoja taivutettaessa paino ei siirry päätteelle: ne pyritään erottamaan heprealaisista sanoista pitämällä paino aina sanavartalolla. Kirjakielissä paino pysyy taivutettaessa samalla tavulla kuin perusmuodossa, puhekielessä paino saattaa siirtyä päätettä edeltävälle tavulle.

Osalla vierassanoja on olemassa myös heprealainen vastine tai käänös, joka saattaa kuitenkin olla suurelle yleisölle tuntematon. Vrt. tuubi – purso, pöytätennis – pöytäverkkopallo, bakteeri – kärkeä jne.

Sanan lopussa olevaa painottoman tavun alkavaa jod-kirjainta ei puhekielessä äännetä konsonanttina. Siten esim. kansallisuussubstantiivi "suomalaismiehet/suomalaisihmiset" ja kansallisuusadjektiivi "suomalaiset" lausutaan samalla tavalla (finim), vaikka kirjoitusasu on erilainen.

Vierassanat eroavat heprealaisista sanoista esim. seuraavasti:

- paino ei yleensä ole lopussa; poikkeuksena esim. ns. raskaat latinalaiset suffiksit (kahteen konsonanttiin päättyvät) sekä sanat, jotka ovat lähtökielessä ultimapainotteisia
- a-pääte on painoton, samoin mahdollisesti sitä edeltävän tavun i-vokaali pyritään pitämään painottomana

מוֹזִיקָה מוֹזִיקָה

- paino säilyy taivutettaessa samalla tavulla kuin perusmuodossa; puhekielessä paino voi kuitenkin siirtyä päätettä edeltävälle tavulle
- b- ja p-äänteillä alkaviin sanoihin tulee dagesh kal -piste myös vokaaliin päättyvän etuliitteen jälkeen – tutuimmissa sanoissa piste voidaan jättää heprealaisten sanojen tapaan myös pois

לְבַנֶּקְ \ לְבִנְקַ

- sanan lopussa olevaan konsonantin jälkeiseen gimel- tai dalet-kirjaimen ei merkitä dagesh kal -pistettä – monikon päätteen edellä se merkitään

מִילְיָאָרְד מִילְיָאָרְד

mask. FW miljardi (USA billion), tuhat miljoonaa

מִילְיָאָרְדִּים mon.

Vierassanojen ja -nimien vokalisoimissääntöjä:

- propretonic reduction eli ns. kolmas lopusta lyhenee -sääntöä ei sovelleta; ts. sanan vartalo pysyy taivutettaessa muuttumattomana
- kaikki shva-merkit ovat mykkiä (shva nach)
- chataf- eli sieppausvokaaleja ja kamats katan -vokaalia ei käytetä
- kibuts-vokaalimerkkiä ei käytetä > shuruk
- cholam chaser -vokaalimerkkiä ei käytetä > cholam male
- a-vokaali
 - sanan alussa ja keskellä
 - avotavussa kamats
 - umpitavussa patach

sanan lopussa

- avotavussa kamats–he
- umpitavussa kamats
- kaksois- ja kolmoissuljetuissa patach

– e-, ä- ja ö-vokaalit

sanan alussa ja keskellä

- avotavussa tseirei
- umpitavussa segol

sanan lopussa

- avotavussa segol–he
- painottomassa umpitavussa segol
- painollisessa umpitavussa tseirei
- kaksois- ja kolmoissuljetuissa aina tseirei

– i- ja y-vokaalit

- chirik male (chirik–jod)
- chirik chaser -vokaalia (pelkkä chirik) käytetään vain ija-, ijim- ja ijot-päätteissä

– o-vokaali

- cholam male (cholam–vav)

– u-vokaali

- shuruk

– kreikkalaisperäinen eu-diftongi transkriboidaan "ei"

- tseirei male (tseirei–jod)

Esimerkkejä vierassanoista (FW):

אוטובוס

mask. FW (kreik. + [ransk. < lat.]) linja-auto, bussi

אוטובוסיים mon.

אינטרנט

mask. FW (engl. < lat.) internet = מרשתת

אֵירוּפִי

אֵירוּפִי אֵירוּפִית אֵירוּפִים אֵירוּפִיות

kansallisuussubst. FW (lat. < kreik. < hepr.)

eurooppalaismies, -nainen

אֵירוּפִי אֵירוּפִית אֵירוּפִיים אֵירוּפִיות

kansallisuusadj. FW eurooppalainen

גִּ'ינָס

mask. FW (engl. **jeans**) farkut

מִגִּ'ינָס + min-prep. farkuista

סוּפֶרְמָרְקֵט

mask. FW (engl. < lat.) supermarket = מֶרְכּוּל

מֶרְכָּלַת + פֶּל

סוּפֶרְמָרְקֵטִים mon.

סִינִי

סִינִי סִינִית סִינִים סִינִיות

kansallisuussubst. FW (ransk. < lat. **Sinensis** [Sīnē-])

kiinalaismies, -nainen

סִינִי סִינִית סִינִיים סִינִיות

kansallisuusadj. FW kiinalainen

סְטוּדֵנְט

mask. FW (engl. **student** < lat. **studens** [-ē-]) opiskelija

סְטוּדֵנְט סְטוּדֵנְטִית סְטוּדֵנְטִים סְטוּדֵנְטִיות

פִּינִי

פִּינִי פִּינִית פִּינִים פִּינִיות

kansallisuussubst. FW (lat. *finnus*) suomalaismies, -nainen

פִּינִי פִּינִית פִּינִים פִּינִיות

kansallisuusadj. FW suomalainen

שְׂוֵדִי

שְׂוֵדִי שְׂוֵדִית שְׂוֵדִים שְׂוֵדִיות

kansallisuussubst. FW (ransk. < lat.) ruotsalaismies, -nainen

שְׂוֵדִי שְׂוֵדִית שְׂוֵדִים שְׂוֵדִיות

kansallisuusadj. FW ruotsalainen

שְׂוֹקוֹלָד

mask. FW (engl. < esp. < nahuatli [Meksikon intiaanikieli]) suklaa

שְׂוֹקוֹלָדִים mon.

4. VIERASNIMET (FN)

Vierasnimet (FN Foreign Name) ovat heprean kirjaimistolle siirrettyjä eli transkriboituja muunkielisiä erisnimiä: henkilöiden, paikkojen, instituutioiden, yritysten, taideteosten, rakennusten, tuotemerkkien jne. nimiä.

Vierassanoista vierasnimet poikkeavat vain siinä, että vierasnimissä ei gimel- ja dalet-kirjaimiin merkitä dagesh kal -pisteitä. Sanan lopussa olevaan konsonantin jälkeiseen gimel- tai dalet-kirjaimiin ei merkitä pistettä myöskään vierassanoissa.

דַּנְמַרְק דַּנְמַרְק

paik. fem. FN (engl.) Tanska

דְּנִי

דְּנִי דְּנִית דְּנִים דְּנִיות

kansallisuussubst. FW tanskalaismies, -nainen

דְּנִי דְּנִית דְּנִים דְּנִיות

kansallisuusadj. FW tanskalainen

Esimerkkejä vierasnimistä:

H4V Vierassanojen ja -nimien konsonantit
<https://gen.fi/h4v-konsonantit.html>

5. LAINASANAT KTIV MALE

Esimerkkejä lainasanoista (NHL):

אנגלי

אנגלי אנגליה אנגלים אנגליות

angli (vanha) kansallisuussubst. NHL (lat. **Anglus**)
 englantilaismies, -nainen

אנגלי אנגלית אנגליים אנגליות

kansallisuusadj. NHL englantilainen

בול

mask. NHL (arab.) postimerkki **בולים**

גרמני

גרמני גרמנייה גרמנים גרמניות

(vanha) kansallisuussubst. NHL (lat. **Germanus** [-ā-])
 saksalaismies, -nainen

גרמני גרמנית גרמניים גרמניות

kansallisuusadj. NHL saksalainen

כורסה

fem. NHL (BA כְּרִסֵּא tuoli, valtaistuin) nojatuoli

כורסאות / כורסות

פיתה

fem. NHL (aram. פִּתָּא) pitaleipä, "avoin leipä"

פיתות mon.

רוסית

fem. NHL (lat. **Russus** mask. venäläinen) venäjän kieli

Puhekielessä tutuimmat vierassanat (FW) voivat "liukua" lainasanoiksi eli niitä aletaan painottaa heprealaisittain.

בנק

mask. FW/NHL (ransk. banque < ital. banco)

בנקים mon.

ובנק \ ובנק

בבנק \ בבנק

– puhekielessä "pankissa" sanotaan yleensä בבנק

מוזאון

mask. FW {NHL} (kreik. Μουσείον Muuseion) museo

מוזאונים mon.

מיליון

mask. FW/NHL (ransk. million < ital. mil(l)ione) miljoona

מיליונים mon.

6. VIERASSANAT KTIV MALE

Esimerkkejä vierassanoista (FW):

אוטובוס

mask. FW (kreik. + [ransk. < lat.]) linja-auto, bussi

אוטובוסים mon.

אינטרנט

mask. FW (engl. < lat.) internet = מרשתת

אירופי

אירופי אירופית אירופים אירופיות

kansallisuussubst. FW (lat. < kreik. < hepr.)
eurooppalaismies, -nainen

אירופי אירופית אירופיים אירופיות

kansallisuusadj. FW eurooppalainen

ג'ינס

mask. FW (engl. **jeans**) farkut

מג'ינס + min-prep. farkuista

סופרמרקט

mask. FW (engl. < lat.) supermarket = מרכול

סופרמרקטים mon.

סיני

סיני סינית סינים סיניות

kansallisuussubst. FW (ransk. < lat. **Sinensis** [Sīnē-])
kiinalaismies, -nainen

סיני סינית סיניים סיניות

kansallisuusadj. FW kiinalainen

סטודנט

mask. FW (engl. **student** < lat. **studens** [-ē-]) opiskelija

סטודנט סטודנטית סטודנטים סטודנטיות

פיני

פיני פינית פינים פיניות

kansallisuussubst. FW (lat. **finnus**) suomalaismies, -nainen

פיני פינית פיניים פיניות

kansallisuusadj. FW suomalainen

שוודי

שוודי שוודית שוודים שוודיות

kansallisuussubst. FW (ransk. < lat.) ruotsalaismies, -nainen

שוודי שוודית שוודיים שוודיות

kansallisuusadj. FW ruotsalainen

שוקולד

mask. FW (engl. < esp. < nahuatl [Meksikon intiaanikieli]) suklaa

שוקולדים mon.

7. VIERASNIMET KTIV MALE

דנמרק

paik. fem. FN (engl.) Tanska

דני דנית דנים דניות

kansallisuussubst. FW tanskalaismies, -nainen

דני דנית דניים דניות

kansallisuusadj. FW tanskalainen